

NÁHRADA ŠKODY A SÚVISIACE MECHANIZMY KOMPENZÁCIE

Doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Košice

Abstrakt

Cieľom príspevku je nadviazať na notoriету, že náhrada škody nie je jediným kompenzačným mechanizmom, ale existujú aj iné majetkové nároky, ktoré môžu mať podobnú funkciu. Pohybujeme sa v priestore medzi deliktuálnou náhradou škody, zmluvnými nárokmi a bezdôvodným obohatením. Podružným cieľom je preskúmať, ako sa tieto nároky navzájom ovplyvňujú a či niektorý z nich za určitých okolností nesmeruje k „nadkompensácii“. Pod „nadkompensáciou“ budeme rozumieť nárok na také majetkové plnenie, ktorý môže presiahnuť skutočnú škodu, najmä z dôvodu, že sa určí nie v rozsahu utrpenej škody, ale v rozsahu zisku škodcu (tzv. profit- alebo gain-based remedy či Gewinnhaftung).

Summary

The aim of the paper is to elaborate on the rather notorious thesis that a claim for damages is not the only compensatory mechanism but there are other similar claims existent. Various claims ranging from contractual, tortious/delictual and unjust enrichment as well as their interaction is being described. Furthermore, the question whether some of these claims lead on certain circumstances to overcompensation is addressed. Overcompensation is described as a claim that might exceed the loss suffered mostly because it is calculated not according the actual suffered loss (including lost profit) but according to the profit earned by the wrongdoer (so called profit- or gain-based remedy, Gewinnhaftung).

Úvod

Je notoriетou, že náhrada škody nie je jediným kompenzačným mechanizmom, ale existujú aj iné majetkové nároky, ktoré môžu mať podobnú funkciu. Preskúmame ale to, ako sa tieto nároky navzájom ovplyvňujú a či niektorý z nich nesmeruje za určitých podmienok k „nadkompensácii“ veriteľa. Pod „nadkompensáciou“ budeme rozumieť nárok na také majetkové plnenie v dôsledku protiprávneho správania sa, ktorý

môže presiahnuť skutočnú škodu, najmä z dôvodu, že sa určí nie v rozsahu utrpenej škody, ale v rozsahu zisku, ktorý škodca dosiahol (tzv. *profit- alebo gain-based remedy* či *Gewinnhaftung*).

Pohybovať sa budeme v trojuholníku vymedzenom troma vrcholmi: zmluvnými nárokmi (zmluvná zodpovednosť za škodu), deliktuálnymi nárokmi a nárokmi z bezdôvodného obohatenia.

Vrcholy trojuholníka je vo všeobecnej rovine možné vymedziť jednoducho: účelom zmluvných nárokov je, aby sa zmluva plnila, alebo aby sa poškodený dostal do pozície, akoby sa zmluva plnila. Cieľom mimozmluvných nárokov na náhradu škody je to, aby sa poškodený dostal do stavu, akoby k deliktu nedošlo a cieľom nárokov z bezdôvodného obohatenia je odstrániť bezdôvodný majetkový transfer, a teda odstrániť obohatenie, na ktoré niet právneho dôvodu. V ploche trojuholníka sa ale nachádza množstvo nárokov, ktoré sa k niektorým z nich približujú a majú podobnú povahu, resp. účinok.

1. Zmluvná náhrada škody a súvisiace zmluvné mechanizmy

Do určitej miery zjednodušujúco môžeme povedať, že porušenie zmluvy vedie k zmene jej obsahu a vzniku nových, dodatočných či zmene existujúcich práv a povinností medzi stranami. Okrem zákonom predvídaných následkov si strany môžu dohodnúť aj vlastnú, zmluvnú úpravu práv a povinností. Pri vrchole trojuholníka – zmluvnej zodpovednosti za škodu sa tak bude nachádzať mnoho inštitútov s podobnými účinkami, resp. funkciou, ako je náhrada škody: saturovať utrpenú ujmu.

Právny poriadok pritom explicitne predpokladá len niektoré z nich, napríklad zmluvnú pokutu, úroky z omeškania a priamo pre tieto ustanovuje osobitné ochranné mechanizmy (moderačné práva, stropy sadzieb a podobne). Paleta možných zmluvných variácií je ale rozsiahla. Strany si môžu dohodnúť akúkoľvek zmenu záväzkového vzťahu pre prípad porušenia, ak nie je v rozpore s kogentnými normami. Môžu uvažovať o prepadných plneniach (prepadná záloha, rezervačný či stor-no poplatok), zmenách v hlavnom vzťahu (sprísnenie povinností, zvý-

šenie ceny) a podobne. Tieto nároky môžu pritom viesť k nadkompenzácii poškodeného (storno poplatok presahujúci utrpenú škodu).

Vychádzame z toho, že funkčne rovnaké inštitúty by mali byť podriadené rovnakým pravidlám (vrátane rovnakým ochranným mechanizmom). Je zbytočné sofistikovane rozlišovať medzi tým, či si strany dohodli úroky z omeškania alebo zmluvnú pokutu, ak si dohodli povinnosť platiť určitý koeficient dlžnej sumy prepočítaný podľa času omeškania.¹ Súčasný právny stav ale medzi týmito inštitútmi rozlišuje ako medzi dvoma rozdielnymi, vedľa seba stojacimi.²

Z toho vyplýva, že aj v rámci zmluvného práva nie je nárok na náhradu škody jediným kompenzačným mechanizmom, ktorý zmluvné strany môžu vytvoriť a v okolí prvého vrcholu trojuholníka je tak mnoho rôznych potenciálnych mechanizmov podobného druhu.

2. Vzťah zmluvnej a mimozmluvnej náhrady škody

Prvú stranu trojuholníka predstavuje vzťah medzi zmluvnou a mimozmluvnou náhradou škody. Môžu nastať skutkové situácie, ktoré by zakladali nárok aj z porušenia zmluvy (porušenie povinností pri oprave veci), aj z mimozmluvnej zodpovednosti (poškodenie veci). V slovenskom práve – z dôvodu existencie všeobecnej prevenčnej povinnosti v § 415 OZ – je v podstate každé porušenie zmluvy aj – *cum grano salis*³ – deliktom.

---

¹ Preto akademický pracovný návrh nového OZ predpokladá jednotný režim dohodnutej úpravy sankčného režimu v prípade porušenia zmluvy, ktorý bol formulovaný ako zovšeobecnenie úpravy zmluvnej pokuty a aplikuje sa na všetky prípady, kedy zmluvná dohoda sprísňuje povinnosti strany, ktorá porušila zmluvu alebo rozširuje práva druhej zmluvnej strany. V podstate tým klasifikuje za zmluvnú sankciu aj odchýlenie sa od dispozitívnej právnej úpravy, ktorá sa má uplatniť pre prípad porušenia zmluvy v neprospech porušiteľa. Pre podrobnejší rozbor vrátane návrhu znenia relevantných ustanovení pozri JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. – CSACH, K. Jednotný systém právnych následkov nesplnenia zmluvy. Vhodné riešenie pre nové slovenské zmluvné právo? In *Právo, obchod, ekonomika V*. Košice: UPJŠ, 2015, s. 175/176.

² K tomu pozri podrobnú kritiku ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy*. Praha: C. H. Beck, 2015, 560 s.

³ Proti tomuto zjednodušeniu by bolo možné jednoducho namietať subsidiaritou § 415 OZ, podľa ktorej tento prichádza ku slovu až vtedy, keď niet iného pravidla, zákonného alebo zmluvného, ktoré by bolo správaním sa škodcu porušené. V aplikačnej rovine

Väčšina právnych poriadkov predpokladá rozdielne pravidlá pre nároky na náhradu škody zo zmluvy a z deliktu. A preto môže výsledok sporu závisieť aj od procesnej stratégie – voľby uplatňovaného nároku. Vo francúzskom a v menšej miere aj v belgickom práve platí bez osobitného zákonného vymedzenia súdmi vytvorená zásada *non-cumul des responsabilités délictuelle et contractuelle*, podľa ktorej nie je prípustný nárok vyplývajúci z deliktu, ak je medzi stranami zmluvný vzťah.⁴ Na druhej strane napríklad v nemeckom práve existujú tieto dva druhy nárokov paralelne popri sebe,⁵ rovnako ako aj v anglickom⁶ či švajčiarskom práve.⁷ Paralelná existencia týchto nárokov umožňuje poškodenému zvoliť si, či uplatní zmluvný alebo deliktuálny nárok. Pri voľbe uplatneného nároku sa zvažujú výhody a nevýhody tej-ktorej procesnej stratégie. Uplatnenie deliktuálneho nároku je pravidelne spojené s vyšším dôkazným bremenom, ale môže priniesť aj výhody, keď umožní efektívne obídanie obmedzenia zmluvného nároku napríklad čo do výšky škody.⁸

Pre riešenie kolízie týchto dvoch kompenzačných nárokov v našom práve je možné vychádzať z nasledovnej úvahy: zákonodarca podriadil zmluvnú a mimozmluvnú zodpovednosť odlišným pravidlám a toto rozloženie práv a povinností by nemalo byť torpédované litigačnou stratégiou. Napríklad, ak zákonodarca vylúčil náhradu určitej škody pri zmluvnej zodpovednosti (napríklad náhradu nepredvídateľnej škody), nemal by mať poškodený možnosť uplatniť ju prostredníctvom delikt-

---

súkromného práva tento oriešok rozlúsknuť našťastie nemusíme, keďže v občianskom práve vychádzame z jednotnej úpravy zmluvnej a mimozmluvnej zodpovednosti (niekedy zjednodušene nazývaná ako jednotné vymedzenie deliktu) a pri obchodnoprávných vzťahoch je deliktná zodpovednosť za škodu podstatne – a aj formálne – obmedzená (§ 757 ObchZ).

⁴ ZWEIGERT, K. – KÖTZ, H. *An Introduction to Comparative Law*. 3. Ed., Oxford: Clarendon press, 1998, s. 618. TALLON, D. In VAN GERVEN, W. – LAROUCHE, P. – LEVER, J. *Tort Law. Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law*. Oxford: Hart Publishing, 2000, s. 67.

⁵ BGHZ 9, s. 301, BGHZ 24, s. 189, BGHZ 66, s. 315.

⁶ Henderson v. Merett Syndicates [1994] 3 All ER 506, 523 a nasl. (HL).

⁷ BGE 120 II 61. BGE 113 II 247. SCHNYDER, A. K. In HONSELL, H. – VOGT, N. P. – WIEGAND, W. (eds.) *Obligationsrecht I. Art. 1-559. Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht*. 3. vyd. Basel: Helbing & Lichtenbahn, 2003, Art. 41, marg. č. 2, s. 323.

⁸ BGHZ 24, 189.

ného nároku, hoci by aj inak boli splnené jeho predpoklady. Rovnako by ani zmluvnú limitáciu náhrady škody nemalo byť možné obísť poukazom na deliktný nárok na náhradu škody.⁹ Odchýlenia od zákonného (dispozitívneho) režimu zmluvnej zodpovednosti sa majú uskutočniť dohodou strán (zmenou dispozitívnych pravidiel) a nie následným (oportunistickým) konaním poškodeného (voľbou nároku z mimozmluvnej zodpovednosti). Zmluva tvorí komplexné rozvrhnutie vzťahov medzi zmluvnými stranami a k deliktným nárokom sa žiada pristúpiť až vtedy, ak sa na danú situáciu zmluva – vôbec – nevzťahuje. Strany totiž môžu vopred rozložiť riziká a pretaviť ich do rozvrhnutia práv a povinností (vrátane ceny za plnenie), čo by malo byť zohľadňované aj v prípade, ak dôjde k takému porušeniu zmluvných povinností, ktoré by mohlo byť považované za delikt.

Navyše zmluvne je, podľa názoru autora, možné aj *ex post* vystúpiť zo sveta deliktného práva a vstúpiť do práva zmluvného (novácia záväzku či urovanie).

Vždy ale musia byť novo dohodnuté pravidlá v rozsahu dovolenom dispozitívnymi normami deliktuálneho práva. Ak kogentná úprava deliktuálneho práva zakazuje určité zmluvné odchýlenie sa, platí to aj pre prípadný presun do zmluvného práva.¹⁰

Touto optikou vnímané, by nároky z deliktu preto mali byť subsidiárne voči zmluvným nárokom.

3. Vzťah zmluvných nárokov a nárokov z bezdôvodného obohatenia

Druhú stranu trojuholníka tvorí spojnica medzi nárokmi z porušenia zmluvy a nárokmi z bezdôvodného obohatenia.

Právo bezdôvodného obohatenia upravuje spôsob majetkového vyporiadania sa v prípade majetkových presunov, ktoré nemajú právny základ. Existencia zmluvy predstavuje práve taký právny základ, kto-

---

⁹ Opačne BGHZ 24, 189.

¹⁰ K tomu pozri aj CSACH, K. In CSACH, K. a kol. *Profesijná zodpovednosť*. Košice: UPJŠ, 2011, s. 142 a nasl.

rý – *prima facie* – pojmovo vylučuje bezdôvodné obohatenie. Doktrína prichádza k prevládaniu zmluvného práva nad právom bezdôvodného obohatenia. Správne dospela česká judikatúra k záveru, že uskutočnenie nadprác, ktoré neboli zmluvne dohodnuté nie je bezdôvodným obohatením.¹¹ Avšak, ak tieto práce nie sú vôbec kryté zmluvou (fakticky sa vykoná iné dielo, práce navyiac boli mimo predmetu plnenia zo zmluvy), o bezdôvodné obohatenie ísť môže.¹²

Nároky z bezdôvodného obohatenia, resp. nároky, ktoré sú funkčne blízko bezdôvodnému obohateniu, prichádzajú k slovu až vtedy, ak účinky zmluvy pominú, alebo ak zákon zakazuje, aby zmluvné účinky nastali (neplatná zmluva). Nejde však vždy o čisté bezdôvodné obohatenie vo svojej klasickej forme,¹³ na účely tohto príspevku ale vychádzajme z toho, že spätné vysporiadanie neplatných a zrušených zmlúv spadá pod bezdôvodné obohatenie.

Zmluva vplýva na vyporiadanie nárokov z bezdôvodného obohatenia, keďže právo bezdôvodného obohatenia v konečnom dôsledku pravidelne (re-)konštruuje medzi zúčastnenými vzťah s obsahom, ktorý by zodpovedal rozumne uzavretej dohode medzi nimi. Napríklad v prípade, ak niekto bez oprávnenie užíva cudziu vec, uloží sa mu povinnosť uhradiť bežné nájomné; ak ju užíval na základe zmluvy, ktorá bola neplatná, môže sa povinnosť vydať bezdôvodné obohatenie vzťahovať na vydanie dohodnutej odmeny. Povinnosť platiť „licenciu“ za užívanie by bola aj v prípade, ak by nikdy medzi dotknutými účastníkmi zmluva uzavretá nebola (napríklad pre ich antipatie), alebo či by bol užívateľ

---

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 29. 7. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1146/2007 jeho rozsudok zo dňa 27. 06. 2007, sp. zn. 32 Odo 1043/2005.

¹² Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1903/2010, rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 25. 7. 2012, sp. zn. 23 Cdo 3798/2009.

¹³ Napríklad, judikatúra rozlišuje medzi odstúpením od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka a podľa Obchodného zákonníka, pričom pri druhej alternatíve následný vyporiadací nárok neposudzuje ako bezdôvodné obohatenie. Pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 9. 2009, sp. zn. 1M Obdo V 2/2007, podobne aj rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 622/2006. Problém je samozrejme širší a vzťahuje sa na vyporiadanie zrušených či neplatných zmlúv všeobecne, čo zohľadňuje napríklad aj česká rekonštrukcia občianskeho práva v § 2999 a § 3002 OZ. Podrobnejšie pozri napr. HELLWEGE, P. *Die Rückabwicklung gegenseitiger Verträge als einheitliches Problem*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, 643 s.

ochotný odmenu zaplatiť, dôležité je to, že ochudobnený nebol ochotný vzdať sa oprávnenia bez odmeny.¹⁴

Koncepčne, podobne ako pri vzťahu medzi zmluvnými a mimozmluvnými nárokmi, zmluvné vysporiadanie predbieha vysporiadaniu prostredníctvom bezdôvodného obohatenia. Bezdôvodné obohatenie je v tomto smere tiež subsidiárne voči zmluvnoprávnym mechanizmom.

4. Vzťah mimozmluvného nároku na náhradu škody a nároku z bezdôvodného obohatenia

Tretia strana trojuholníka predstavuje spojnicu medzi deliktným právom a bezdôvodným obohatením.

Nárok na náhradu škody má kompenzačný charakter a rozsah povinnosti sa určuje podľa utrpanej škody, nie podľa zisku, ktorý bol protiprávnosťou dosiahnutý. Slovenské právo nepozná nároky na náhradu majetkovej škody, ktoré by smerovali k nadkompenzácii (napríklad sankčná náhrada škody a podobne). Naopak, rozsah povinnosti vydať bezdôvodné obohatenie sa určuje podľa rozsahu obohatenia a nie podľa ujmy, ktorú ochudobnený utrpel. Môže sa ale stať, že oba nároky sa viažu na ten istý skutkový stav. Ak si niekto prisvojí a spotrebuje cudziu vec, tak ju jednak znehodnotil, ale zároveň sa aj obohatil.

V súčasnosti rezonuje teoretický názor o prísnej subsidiarite bezdôvodného obohatenia nielen vo vzťahu k zmluvnému právu, ale aj vo vzťahu k deliktnému právu.¹⁵ Prísna subsidiarita sa viaže na predpoklad protiprávnosti ako na spoločný menovateľ nárokov z deliktu a z bezdôvodného obohatenia. Pokiaľ je obohatenie dôsledkom protiprávnosti, má sa aplikovať primárne zodpovednosť za škodu. Tento názor je ale skôr prezentovaný ako dôsledne dodržiavaný. Taktiež, možno voči nemu vzniesť vážne výhrady. Napríklad, vychádzajúc z tohto pravidla, ak by v dôsledku protiprávneho správania ani len nevznikla škoda, nemohol by existovať nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia, čo je zjavne nesprávne. Bezdôvodné obohatenie a náhrada škody sa síce na

---

¹⁴ BGHZ 44, 372.

¹⁵ Napr. ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. – SPÁČIL, J. – ŠKÁROVÁ, M. – HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. 2.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1324, § 451, marg. č. 2.

úrovni predpokladov čiastočne prekrývajú, ale navzájom sa nevyučujú. Paralelnosť, resp. mimobežnosť nárokov na náhradu škody a bezdôvodného obohatenia oproti konkurenčnému vzťahu zmluvných a mimozmluvných nárokov je daná rozdielnymi chránenými statkami, resp. inými kompenzovateľnými pozíciami. Pri deliktnej náhrade škody tak nie je vylúčený súbeh s nárokom z bezdôvodného obohatenia.

5. Zmiešané nároky a ich následky a osobitné prípady kompenzácie v prípade protiprávneho správania sa

Protiprávne správanie sa môže viesť k nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia alebo k nároku podobného charakteru. Otázkou ale je, pri akých porušeníach, resp. pri porušení akých povinností a statkov vzniká aj nárok z bezdôvodného obohatenia, alebo jemu podobný nárok, ktorý je kvantifikovateľný prospechom obohateného a nie ujmou dotknutého. Uvažovať môžeme o porušení absolútnych statkov či zákonných povinností (teda o delikte), ale aj o porušení zmluvy. Pohybujeme sa teda v ploche trojuholníka medzi jeho vrcholmi.

Opäť začnime obzretím sa za hranice. V anglickom práve sa mimo klasických prípadov bezdôvodného obohatenia vytvoril osobitný súbor nárokov, nazývaný ako *restitution for wrongs*, podľa ktorého aj protiprávne konanie môže vyvolať nárok rozsahom podobný bezdôvodnému obohateniu, pričom protiprávnym správaním sa môže byť aj porušenie zmluvy, ak ide o osobitné okolnosti, napríklad špeciálny vzťah dôvery (*breach of confidence*), alebo ak je zásadný záujem na tom, aby si porušiteľ nemohol nechať prospech. V týchto osobitných prípadoch môže súd škodcovi uložiť povinnosť nielen nahradiť škodu, ale aj vydať obohatenie vo výške prospechu, ktorý porušiteľ dosiahol (*accounts of profit*).¹⁶

Ešte širšiu úpravu pozná holandské právo, podľa ktorého môže súd na návrh účastníka všeobecne pri delikte, ako aj pri porušení zmluvy určiť rozsah náhrady škody podľa zisku dosiahnutého škodcom.¹⁷ Holandské právo tak umožňuje určenie rozsahu náhrady škody spôsobom,

---

¹⁶ Pozri *Attorney General v Blake* [2000] UKHL 45 alebo *Esso Petroleum Co. Ltd v Niad Ltd* [2001] All E.R.(D) 324. Uvedené rozhodnutia sú ale pomerne ojedinelé.

¹⁷ Čl. 6:104 BW.

ktorý je blízky bezdôvodnému obohateniu a ide o rýdzi prípad *gain-based remedy*, resp. *Gewinnhaftung*.

Možností je ešte viac. Na inom mieste v tejto publikácii nájdete odkaz na zaujímavý prípad z právnej praxe slovinského najvyššieho súdu, ktorý vypočítal ušlý zisk poškodeného podľa zisku, ktorý z porušenia súťažného práva získal porušiteľ, čím nárok na náhradu škody získal funkciu odňatia majetkového zvýhodnenia.¹⁸

Aj v slovenskom práve však nachádzame prípady, kedy právny poriadok výslovne viaže na protiprávne správanie sa nárok, ktorý smeruje nielen na kompenzáciu ujmy (náhrada škody), ale aj na odňatie majetkového prospechu, resp. zvýhodnenia, ktoré porušiteľ dosiahol. Majetkový nárok tak nie je kvantitatívne obmedzený rozsahom majetkového úbytku poškodeného, ale určený majetkovým prospechom obohateného – porušiteľa.

5.1. Porušenie práva duševného vlastníctva

V prípadoch porušenia statkov chránených právom duševného vlastníctva priznáva právny poriadok náhradu škody – ak ju nie je možné určiť inak – aj vo výške odmeny za licenciu, ktorá by umožňovala také užívanie statku (§ 442a ods. 2 OZ). Presne ten istý mechanizmus sa aplikuje aj na nároky z bezdôvodného obohatenia (§ 458a OZ), čo indikuje, že v tomto prípade dochádza k faktickému zjednoteniu nároku na náhradu škody a nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia v rovine právnych následkov.

Podobne, niektoré hlasy v nemeckej doktríne poukazujú na obyčajové pravidlo tzv. trojakého výpočtu škody, kedy si poškodený môže vybrať, či bude požadovať skutočne vyčíslenú škodu, škodu vo výške licenčného poplatku alebo vydanie zisku, ktorý porušiteľ dosiahol.¹⁹ Preto nie je zásadný priestor pre nároky z bezdôvodného obohatenia. Náhrada škody v podobe náhrady licenčného poplatku sa podľa niektorých môže

---

¹⁸ Pozri rozsudok slovinského najvyššieho súdu zo dňa 23. 5. 2014, sp. zn. III Ips 98/2013 priblížený v príspevku: MOŽINA, D. Damages for Breach of Contract in Slovenian Law v tomto zborníku. Podľa uvedeného autora je podobný mechanizmus – vzhľadom na odôvodnenie súdu – aplikovateľný aj v prípade porušenia zmluvnej povinnosti.

¹⁹ BGHZ 44, 372. Pozri EBERT, B. *Bereicherungsungleich im Wettbewerbs- und Immaterialgüterrecht*. Duncker & Humblot, 2001, s. 60.

odôvodniť tým, že škodou je porušenie majetkového záujmu na neprísvojení si určitej hodnoty (*Unterlassungsinteresse*).²⁰

Právny poriadok tak pripúšťa, aby sa nárok na náhradu škody vypočítal podľa pravidla spočívajúceho v práve bezdôvodného obohatenia, teda priznala sa kompenzácia aj v prípade, ak by reálne žiadna škoda nevznikla.

5.2. Nekalosúťažné konanie

Obchodný zákonník uvádza nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia ako jeden z právnych následkov nekalosúťažného konania (§ 53 ObchZ).

Je ale sporným, či pri porušení práva nekalej súťaže majú byť splnené aj podmienky niektorej zo skutkových podstát bezdôvodného obohatenia, alebo ide v tomto prípade o nadviazanie právnych následkov, teda o prípad, kedy sa na porušenie práva nekalej súťaže priamo nadväzujú následky definované úpravou bezdôvodného obohatenia (bez toho, aby museli byť splnené podmienky skutkových podstát bezdôvodného obohatenia). V druhom prípade by nebolo potrebné, aby žalobca preukázal aj splnenie podmienok niektorej zo skutkových podstát bezdôvodného obohatenia, ale postačilo by preukázať nekalosúťažné konanie a obohatenie porušiteľa.

Autor tohto príspevku sa prikláňa k názoru, že ide o nadviazanie na úrovni následkov.²¹ Ak by museli byť splnené podmienky inej právnej normy (niektorej zo skutkových podstát bezdôvodného obohatenia), tak by osobitné zvýraznenie tohto nároku ako dôsledku porušenia práva nekalej súťaže strácalo zmysel. Inak napríklad v nemeckom práve, kde sa pri nekalosúťažnom konaní skúma, či išlo o naplnenie skutkovej podstaty obohatenia iným zásahom (*Eingriffskondiktion*), a teda sa vyžaduje, aby bola porušená určitá cudzia hodnota (nedovolené užitie cudzej hodnoty), určitá právna pozícia s (*erga omnes*) priradovacím obsahom (*Zuweisungsgehalt*). Preto je nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia prípustný len pri niektorých skutkových podstatách nekalej súťa-

---

²⁰ Pozri WÜRTHWEIN, S. *Schadensersatz Fur Verlust Der Nutzungsmöglichkeit Einer Sache Oder Fur Entgangene Gebrauchsvorteile? Zur Dogmatik des Schadensersatzrechts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 216 a nasl. a diela tam uvedené.

²¹ PETROV, J. In HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Záväzkové právo*. Praha: C. H. Beck, 2014, § 2991, s. 1877, marg. č. 93.

že.²² V našom práve je ale nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia zreteľne prípustný pri akejkolvek skutkovej podstate nekalosúťažného konania a v podstate tak ide o špecifické *restitution for wrong*.

Vzhľadom na „všeobecnosť“ tohto nároku ostáva sporný rozsah tohto nároku pri jednotlivých porušeníach. Opäť bude potrebné vychádzať z toho, o čo sa porušiteľ obohatil. Ak nekalá súťaž spočíva v neoprávnenom používaní cudzej hodnoty (chránenom označení, využití osobitného knowhow a podobne), bude možné aplikovať závery o určení výšky bezdôvodného obohatenia výškou licencie za dané využitie dotknutej hodnoty, a teda pôjde o rekonštrukciu zmluvy medzi súťažiteľmi. Takúto rekonštrukciu zmluvy ale nie je možné uskutočniť vo všetkých prípadoch nekalosúťažného konania (podplácanie, klamlivá reklama, nekalé obchodné praktiky či osobitná sudcovská skutková podstata v podobe porušenia verejnoprávnych povinností). V týchto prípadoch bude potrebné nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia vykladať úzko.

Nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia totiž vyžaduje, aby k obohateniu jedného došlo na úkor druhého. Musí byť preto daná určitá kauzalita medzi obohatením jedného a ochudobnením druhého. Takáto kauzalita nemusí byť kvantitatívna, keďže nárok na vydanie obohatenia nesmeruje ku kompenzácii toho, o čo bola osoba ochudobnená (to zabezpečí nárok na náhradu škody), ale kvalitatívna. Nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia by preto mal smerovať voči tomu obohateniu, ktoré bolo dosiahnuté na úkor daného žalobcu. Preto, ak by jeden zo súťažiteľov porušoval verejnoprávne predpisy, pričom by dosiahol zisk 100, každý z jeho súťažiteľov by ho mohol žalovať na vydanie toho bezdôvodného obohatenia, ktoré je kauzálne spojené so žalobcovým ochudobnením a nie na celé obohatenie, ktoré bolo nekalosúťažným konaním dosiahnuté.

5.3. Zákaz konkurencie v práve obchodných spoločností

Podľa § 65 ods. 2 ObchZ môže obchodná spoločnosť požadovať od osoby, ktorá porušila zákaz výkonu konkurenčných činností (spravidla člen štatutárneho orgánu), aby vydala prospech z obchodu, pri ktorom po-

---

²² EMMERICH, V. *Unlauterer Wettbewerb*. 7. vydanie. München: C. H. Beck, 2004, s. 499.

rušila zákaz konkurencie alebo previedla tomu zodpovedajúce práva na spoločnosť. Zákon aj v tomto prípade výslovne normuje nárok, ktorý smeruje na vydanie prospechu z uskutočneného obchodu, a to bez ohľadu na to, či spoločnosť utrpela škodu, alebo či k obohateniu prišlo na jej úkor. Aj keď ide o nárok, ktorý má blízko k nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia, nie je podmienený predpokladmi niektorej zo skutkových podstát bezdôvodného obohatenia a ani sa naň neaplikujú ustanovenia o ochrane dobromyseľného obohateného. Daný právny následok je ale viazaný na porušenie korporáčného zákazu konkurencie a nie je analogicky uplatniteľný na zmluvné zákazy konkurencie.

6. Pri akej protiprávnosti je prípustný nárok na vydanie obohatenia alebo iný nadkompenzačný nárok?

Z vyššie načrtnutých prípadov vyplýva, že aj slovenský právny poriadok vo výnimočných prípadoch priznáva majetkové nadkompenzačné nároky aj v prípade, kedy má dotknutý subjekt mimobežný nárok na náhradu škody. Vzhľadom na predmet príspevku bude zaujímavé skúmať, kedy dochádza ku vzniku nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia v dôsledku iného protiprávneho správania sa obohateného.

Vo všeobecnosti neexistuje nárok na odčerpanie zisku porušiteľa z dôvodu jeho protiprávneho konania.²³ Nárok na náhradu škody nemá nadkompenzačný charakter, a preto musíme zisťovať, či nemožno nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia v prípade protiprávneho správania sa obohateného vykladať tak, aby oprávnený mohol získať viac, ako len kompenzáciu svojich strát.

Uvažujme napríklad o troch rozdielnych situáciách, pri ktorých budeme skúmať, aké nároky má osoba A voči osobe B:

- 1) Osoba A bez povolenia užívala pozemok osoby B na účely komerčnej akcie. Bežný nájom pozemku na daný účel využitia by bol 100, jej profit z komerčného využitia 200.

---

²³ V prospech zavedenia všeobecného princípu zodpovednosti za zisk (*Gewinnhaftung*) pri úmyselnom porušení zmluvnej povinnosti v nemeckom práve pozri: DOMSCHEIDT, H. *Grenzen der vertraglichen Gewinnhaftung. Eine rechtsvergleichende Untersuchung zum deutschen und englischen Recht*. Duncker & Humblot, 2013, 274 s.

- 2) Osoba A uzatvorila s osobou B nájomnú zmluvu na pozemok za nájomné vo výške 100, podľa ktorej sa zakazuje využitie pozemku na komerčné účely. Osoba A ale pozemok takto využila a získala profit 200.
- 3) Osoba A uzatvorila s osobou B nájomnú zmluvu na pozemok s nájomným vo výške 100 so zákazom dať vec do podnájmu. Táto zmluva sa ale ukázala byť neplatnou. Osoba B dala v rozpore s (neplatnou) nájomnou zmluvou vec do podnájmu osobe C za nájomné vo výške 200.

V prvom prípade by osoba A mala nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia. Rozhodujúce ale bude určenie obohatenia. Obohatenie v tomto prípade nie je zisk z podujatia, ale to, že mohla užívať plochu bez uhradenia nájomného. Preto by nárok smeroval k vydaniu 100 EUR. Sporné je, či presahujúci profit je úžitkom z obohatenia, ktorý by si mohla ako dobromyseľná ponechať (§ 458 ods. 2 OZ). Keďže samotným obohatením v právnom slova zmysle nie je užívanie nehnuteľnosti, ale ušetrenie nájomného, a aj vzhľadom na mierne reštriktívnu judikatúru k výkladu pojmu úžitok z obohatenia (R 7/2006) sa prikláňame skôr k negatívnemu záveru.

V druhom prípade pôjde o zmluvný nárok. Osoba A porušila zmluvu a je povinná nahradiť z toho vzniknutú škodu osobe B (tá môže byť aj nulová). Osoba A pozemok neužívala bezdôvodne (bez titulu), len ho použila v rozpore s dohodou. Nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia by v tomto prípade mal byť vylúčený z dôvodu jeho „subsidiarity“ voči zmluvnému nároku. Variáciou na tento prípad je aj porušenie zmluvných zákazov výkonu konkurenčných činností (mimo práva obchodných spoločností, ktoré má osobitnú právnu úpravu).

Tretí prípad sa od druhého odlišuje v tom, že pokiaľ v predchádzajúcom prípade pôjde o porušenie zmluvy, a tým aj existujúceho dôvodu prenosu obohatenia z jednej osoby na druhú, v tomto prípade absen-tuje právny dôvod obohatenia (pre zjednodušenie predpokladajme, že zmluva je neplatná napríklad z dôvodu neurčitosti predmetu). Vysporiadanie medzi stranami sa má preto udiať v rámci práva bezdôvodného obohatenia, hoci pôjde o – už spomenutý – veľmi špecifický prípad vypořádania neplatných či zrušených zmlúv. Strany by si v zásade mali vrátiť to, čo bolo plnené, ak to nie je možné, tak hodnotu plnenia. Za

hodnotu plnenia by sa mohla považovať hodnota, ktorá bola ako odplata za plnenie neplatne dohodnutá.

V tomto prípade by sa ale mohlo vychádzať z toho, že osoba B sa obohatila nielen o bežné nájomné, resp. nájomné, ktoré bolo v neplatnej zmluve dohodnuté, ale aj o určitú majetkovú prémii, ktorá spočívala v zvýšení nájomného pre prípad povolenia podnájomného vzťahu. Môžeme totiž predpokladať, že dojednané nájomné je v prípade povolenia podnájomného vzťahu priemerne vyššie ako nájomné bez takého povolenia (bežné, resp. neplatne dojednané). Napriek uzatvoreniu zmluvy by táto situácia mala byť bližšia prvej z týchto troch tu popísaných. Ochudobnený by mal byť tým kompenzovaný za absenciu nároku na náhradu škody, keďže z neplatnej zmluvy nemohla vyplývať ani povinnosť nedať vec do podnájmu tretej osobe. „Obvyklosť“ určujúca hodnotu plnenia, ktoré nie je možné vydať a ktoré sa plnilo na základe neplatnej zmluvy by sa mala určiť vzhľadom na reálne správanie sa strán (porušenie neplatne prevzatej povinnosti – danie veci do podnájmu), nie na to správanie sa, ktoré malo nastať podľa neplatnej zmluvy (užívanie veci samotným nájomcom).

Môže sa zdať, že riešenie vedie k nekonzistentným následkom. Osoba, užívajúca cudziu hodnotu, ktorá sa zmluvne zaviazala neužívať ju, bude totiž konfrontovaná menej intenzívnym nárokom (len nárokom na náhradu skutočne utrpenej škody) ako taká osoba, ktorej zákaz užívať cudziu hodnotu nevyplýval zo žiadneho jej zmluvného vzťahu, alebo taký zákaz vyplýval len z neplatnej zmluvy (nárokom na vydanie prospechu, ktorým sa užívateľ obohatil popri nároku na náhradu škody).²⁴ Nejde však o hodnotovú nekonzistenciu. Zmluvné strany môžu vopred zohľadniť riziko prípadného porušenia zmluvných povinností a kvantifikovať ho vyjadrením v cene za plnenie. Poškodený subjekt ma možnosť vybrať si svojho zmluvného partnera. Pri užití cudzej hodnoty bez predchádzajúcej zmluvy nie je možné tieto riziká minimalizovať. Okrem toho, aj v prípade vymedzenia rozsahu škody sa žiada vychádzať z toho, o čo bol ochudobnený ukrátený, a to je pri užití cudzej hodnoty pravidelne priemerná výška poplatku (licencie, nájmu) za túto hodnotu.

---

²⁴ Podobne komplikované sú situácie na rozhraní medzi zmluvnou a zákonnou povinnosťou neužívať cudziu hodnotu (povinnosť zachovávať obchodné tajomstvo, ktoré bolo určitej osobe zverené dôverne, bez uzatvorenia osobitnej zmluvy).

Pri užití cudzej hodnoty v rozpore so zmluvou bude nárok na dohodnutú licenciu už vyplývať zo zmluvy samotnej. Preto by ani v jednom prípade nemalo byť potrebné pripúšťať ešte aj nárok na vydanie ostatného obohatenia.

Z uvedených príkladov je možné abstrahovať, že ani nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia z dôvodu protiprávneho (nedovoleného) užitia cudzej hodnoty v zásade nevedie k podstatnej nadkompensácii, a to bez ohľadu na to, či protiprávnosť spočíva v deliktnom správaní sa (porušenie absolútneho práva), alebo v porušení zmluvnej povinnosti (obligačnej pozície) vrátane tej, ktoré vyplýva z neplatnej zmluvy. V oboch prípadoch je však následkom porušenia povinnosti iný rozsah povinnosti vydať bezdôvodné obohatenie, ako je náhrada skutočne utrpenej škody.

Určitý priestor pre „kondikčnú nadkompensáciu“ skrýva možnosť extenzívneho výkladu slovného spojenia „úžitky z predmetu obohatenia“ v § 458 ods. 2 OZ pri obohatení v zlej viere, do ktorého by bolo možné zahrnúť zisk dosiahnutý využitím cudzej hodnoty, ako aj mechanizmus kalkulácie obohatenia ako takého (zohľadnenie prémie za protiprávne užívanie cudzej hodnoty).

Záver

Po prehláde sa vraciame späť k preferencii zmluvnoprávneho vysporiadania nárokov. Ak strana zmluvy porušila svoju zmluvnú povinnosť, má druhá strana nárok na náhradu škody. Aj keby porušením dosiahla určitý zisk, nemá byť tento zahrnutý do spôsobu výpočtu náhrady škody. Rovnaký záver platí aj pre vysporiadanie prostredníctvom bezdôvodného obohatenia. Ak je možná (re-)konštrukcia zmluvy medzi obohateným a ochudobneným, tak sa má náhrada obohatenia uskutočniť vo výške, ktorá by bola plnením podľa (re-)konštruovanej zmluvy.

Preferencia zmluvnoprávneho vysporiadania právneho vzťahu pred jeho kondikčným alebo deliktuálnym vysporiadaním preto v slovenskom práve koncepčne bráni nadkompenzačným nárokom (*gain-based remedies, Gewinnhaftung*).²⁵

---

²⁵ Príspevok je súčasťou riešenia projektu APVV-0809-12.